

Η ακολουθία των Μεγάλων Ωρών της παραμονής των Θεοφανείων

/ [Πεμπτούσια](#)

Image not found or type unknown

Ολοκληρώνοντας την περίοδο του Αγίου Δωδεκαημέρου, δηλαδή τον εορταστικό κύκλο των Επιφανείων του ενανθρωπήσαντος Υιού και Λόγου του Θεού, του Ιησού Χριστού, απαντάται στο εορτολόγιο της Εκκλησίας μας η εορτή των Θεοφανείων ή κοινώς τα Φώτα, κατά την οποία θυμόμαστε τη Βάπτισμα του Κυρίου, σε ηλικία τριάντα ετών, από τον Ιωάννη τον Πρόδρομο, στον Ιορδάνη ποταμό. Ιδιαίτερο στοιχείο του εκκλησιαστικού εορτασμού των Φώτων αποτελεί η τέλεση της ακολουθίας των *Μεγάλων και Βασιλικών Ωρών*, την παραμονή των Θεοφανείων.

Η ακολουθία αυτή στην πραγματικότητα δεν είναι μία και ενιαία, αλλά σύνολο τεσσάρων επιμέρους ακολουθιών. Η τέλεση όμως, και των τεσσάρων

συνημμένα και μάλιστα χωρίς διακριτή απόλυση και έναρξη μεταξύ τους, οδήγησε στο γεγονός να θεωρούνται ως μία ακολουθία. Οι ακολουθίες αυτές είναι η Πρώτη, Τρίτη, Έκτη και Ενάτη Ώρα, και αποτελούν τις γνωστές στο μοναστικό τυπικό ακολουθίες των Ωρών.

Η ονομασία τους προέρχεται από την τέλεσή τους σε συγκεκριμένες ώρες του βυζαντινού ωρολογίου. Το βυζαντινό ωρολόγιο, όπως και το εβραϊκό, βασίζεται στην ωρολογιακή αρίθμηση σύμφωνα με τις φυλακές της ημέρας και της νυκτός. Η βυζαντινή πρώτη ώρα της ημέρας είναι η σύγχρονη έκτη πρωινή – συμβατικά η ανατολή του ηλίου, ενώ η πρώτη της νυκτός η αντίστοιχη έκτη εσπερινή- συμβατικά η δύση του ηλίου. Η ακολουθία της Πρώτης Ώρας τελούνταν την πρώτη ώρα της ημέρας, δηλαδή τη σημερινή έκτη πρωινή, της Τρίτης Ώρας κατά την τρίτη ώρα της ημέρας, δηλαδή τη σημερινή ενάτη πρωινή, της Έκτης Ώρας αντιστοιχεί στη βυζαντινή έκτη ώρα της ημέρας, δηλαδή τη δωδεκάτη μεσημβρινή και της Ενάτης Ώρας αναλογεί στην ενάτη βυζαντινή ώρα της ημέρας, δηλαδή στις τρεις μετά το μεσημέρι.

Ο χαρακτηρισμός των ακολουθιών των Ωρών της παραμονής των Θεοφανείων ως «Μεγάλων» και «Βασιλικών» οφείλεται στο ειδικό, εορτολογικό περιεχόμενό τους, καθώς είναι αφιερωμένες στη Βάπτιση του Παμβασιλέα Χριστού, ενώ είναι δομικά και υμνολογικά εκτενέστερες και λαμπρότερες (βλ. αγιογραφικά αναγνώσματα, τρεις ύμνοι κ.λπ.). Τον ίδιο τίτλο φέρουν και οι Ώρες της Παραμονής των Χριστουγέννων και της Μεγάλης Παρασκευής.

Το σύνθητες περιεχόμενο της υμνολογίας των ακολουθιών των Ωρών είναι συγκεκριμένο και αφιερωμένο σε διαφορετική θεματολογία για την καθεμία. Η επιμέρους θεματολογία κάθε Ώρας, όπως αυτές τελούνται σε καθημερινή βάση, δεν ακολουθείται και την παραμονή των Θεοφανείων, οπότε κυρίαρχο θέμα είναι η Βάπτιση του Χριστού.

Η δομή των Μεγάλων Ωρών των Θεοφανείων είναι κατά βάση η ίδια με τη συνήθη. Κάθε Ώρα ξεκινά με το τρισάγιο, δώδεκα «Κύριε, ἐλέησον», του «Δεῦτε προσκυνήσωμεν», την ανάγνωση τριών ψαλμών, του προεόρτιου των Θεοφανείων απολυτίκιου, ενώ ακολουθούν τρεις ύμνοι, οι οποίοι ψάλλονται δύο φορές έκαστος, ο πρώτος χωρίς στίχο, ο δεύτερος με τη συνοδεία ψαλμικών στίχων ως εφυμνίων, και ο τρίτος μετά από τη μικρή δοξολογία «Δόξα Πατρί. Καὶ νῦν». Ενόσω ψάλλονται οι τρεις ύμνοι, ο κληρικός θυμιάζει με το καντζίο, και όχι με θυμιατό, όλον το ναό και το εκκλησίασμα, φέροντας επιτραχήλιο, εξερχόμενος από τη βόρεια θύρα του Ιερού Βήματος και εισερχόμενος από τη νότια. Ακολουθώντας, γίνεται η ανάγνωση παλαιοδιαθηκικής, αποστολικής και ευαγγελικής περικοπής. Αναγιγνώσκεται ύστερα, το τροπάριο της συνήθους Ώρας, το τρισάγιο, το

προεόρτιο κοντάκιο, τα μ' «Κύριε, ἐλέησον», η ευχή «Ὁ ἐν παντὶ καιρῷ καὶ πάση ὥρα». Μετά την εκφώνηση του ιερέως «Ὁ Θεὸς οἰκτειρῆσαι ἡμᾶς», ἐπεται η ευχή κάθε ὥρας (Α' Ὁρα: «Χριστὲ τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν», Γ' Ὁρα: «Δέσποτα Θεέ, Πάτερ, Παντοκράτορ», Στ' Ὁρα: «Θεὲ καὶ Κύριε τῶν δυνάμεων» και Θ' Ὁρα: «Δέσποτα Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ»).

Μετά την ολοκλήρωση κάθε Ὁρας ακολουθεῖ η απόλυση, εφόσον οι τέσσερις ακολουθίες τελούνται ξεχωριστά και στη συγκεκριμένη ὥρα της ημέρας, όπου αναλογούν. Η σύγχρονη ενοριακή πράξη δεν ευνοεῖ κάτι τέτοιο, ὁπότε, μετά την εκφώνηση της ευχής κάθε ὥρας ακολουθεῖ η ἐπόμενη, ξεκινώντας ὁμως, ἀπευθείας ἀπὸ το «Δεῦτε προσκυνήσωμεν», ἐνῶ καταλιμπάνεται το τρισάγιο, με το οποίο ἀρχίζει κάθε Ὁρα.

Στην Θ' Ὁρα των Θεοφανείων ἀπαντώνται δυο ἐξέχοντα σημεῖα. Πρῶτο, ο τρίτος ὕμνος, ἀπὸ το σύνολο των ψαλλομένων πριν τα ἀναγνώσματα, ἀναγιγνώσκεται ἐμμελῶς ἀπὸ τον κανονάρχη στο μέσο του ναοῦ, μπροστὰ ἀπὸ την τοποθετημένη ἐιδικά για την εορτὴ εἰκόνα της Βαπτίσεως του Κυρίου. Ἀφού ο κανονάρχης ολοκληρώσει την εκφώνηση του ὕμνου, οι δύο χοροὶ τον ψάλλουν ἐναλλάξ ἀνὰ στίχο, ἐπαναλαμβάνοντας τρεις φορές τον πρῶτο («Τὴν χεῖραν σου τὴν ἀψαμένην») και τον προτελευταῖο στίχο («Καὶ δεῦρο στήθι μεθ' ἡμῶν»). Δεύτερο, μετά την ευχή της Θ' Ὁρας ακολουθεῖ η ἀνάγνωση των Τυπικῶν και των Μακαρισμῶν. Στην περίπτωση ὁμως, που ακολουθεῖ συνημμένα ο εσπερινός των Θεοφανείων και η Θεία Λειτουργία του Μεγάλου Βασιλείου, η ἀνάγνωση Τυπικῶν και Μακαρισμῶν καταλιμπάνεται και ο κληρικὸς ἐκφωνεῖ την ἀπόλυση της ἀκολουθίας, μετά την οποία λαμβάνει χώρα η ἐναρξη του εσπερινού.

Η παραμονή των Θεοφανείων ακολουθεῖ τελετουργικά ἐν γένει παλαιότερο τυπικό, σε σύγκριση με τις λοιπές ημέρες του ἔτους. Μεταξύ των ιδιαίτερων τελετουργικῶν χαρακτηριστικῶν συναντούμε την τέλεση της ἀκολουθίας των Μεγάλων Ὁρῶν, ἀκόμα και στην ενοριακὴ λειτουργικὴ πράξη. Η τέλεση α) της Θείας Λειτουργίας του Μεγάλου Βασιλείου, ο πυρήνας της οποίας εἶναι ἀρχαιότερος ἀπὸ τον ἀντίστοιχο του λειτουργικοῦ τύπου του ι. Χρυσοστόμου, ἀλλὰ και β) του Μεγάλου Ἀποδείπνου το ἀπόγευμα στη θέση του εσπερινού, ο οποίος τελέστηκε το πρῶτὸ, ἀποτελοῦν ἄλλα ἐιδικὰ λειτουργικά στοιχεῖα. Να σημειωθεῖ ὅτι η τέλεση της βασιλειανῆς Θείας Λειτουργίας συνημμένα με τον εσπερινό των Θεοφανείων ἀποτελεῖ στο τυπικό της Ἐκκλησίας την ἐπίσημη, κύρια και πανηγυρικὴ ευχαριστιακὴ σύναξη της εορτῆς των Θεοφανείων, η οποία λάμβανε χώρα το βράδυ, κατὰ την τέλεση ἀγρυπνίας. Η Θεία Λειτουργία του ι. Χρυσοστόμου ἀντίθετα, η οποία τελεῖται σήμερα την κυριώνυμη ἡμέρα, ἀποτελοῦσε στην παλαιὰ τάξη τη δεύτερη Θεία Λειτουργία της εορτῆς, την οποία

τελούσε άλλος λειτουργός το πρωί των Θεοφανείων.

Το τελετουργικό της παραμονής των Θεοφανείων μαρτυρά τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της ημέρας, η οποία θεωρείται ως αποκορύφωμα των προεόρτιων ημερών (ήδη από τις 2 Ιανουαρίου στις ακολουθίες ψάλλονται προεόρτιοι των Θεοφανείων ύμνοι). Η παραμονή είναι η βασικότερη ημέρα για την προετοιμασία του πιστού να εορτάσει αρμόδια τα Θεοφάνεια του Κυρίου, ενώ ο Μεγάλος Αγιασμός, ο οποίος τελείται την ημέρα αυτή και είναι καθόλα όμοιος και ισόκυρος με τον Μεγάλο Αγιασμό της ημέρας των Φώτων, συνεργεί στον αγιασμό του ανθρώπου και της κτίσης και τον καθαρισμό από την αμαρτία και τη φθορά.